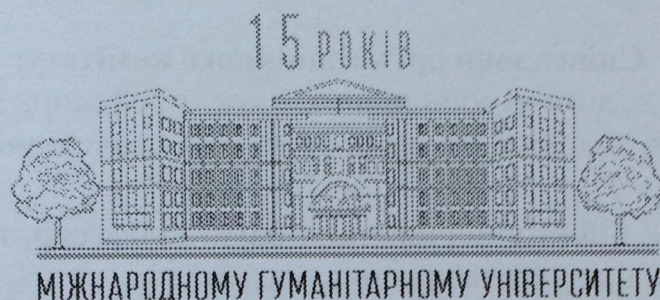

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПРАВА, ЕКОНОМІКИ
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
ПРОЦЕСУ, КРИМІНАЛІСТИКИ
ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ»**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

15–16 грудня 2017 р.

м. Одеса

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Співголови організаційного комітету:

Подобний О.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Міжнародного гуманітарного університету;

Орловська Н.А. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики.

Члени організаційного комітету:

Громовенко К.В. – кандидат юридичних наук, доцент, директор Інституту права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного гуманітарного університету;

Калімбет І.Л. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики;

Неледва Н.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики (відповідальний секретар).

А 43 **Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності:** матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 15–16 грудня 2017 року. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. – 108 с.

ISBN 978-966-916-439-1

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності», що відбулася у м. Одесі 15–16 грудня 2017 року у Міжнародному гуманітарному університеті.

Матеріали конференції можуть становити інтерес для наукових працівників, викладачів, працівників судових та правоохоронних органів, студентів вищих навчальних закладів, а також для всіх, хто цікавиться сучасним станом та перспективами розвитку юридичної науки.

УДК 343(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО:

ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

Відповідальність за захоплення заручників: історичний аспект

Андрушко А. В......6

Основні підстави застосування інституту звільнення
від кримінальної відповідальності за корупційні злочини

Боровик А. В.11

Законодавство про кримінальну відповідальність за торгівлю людьми:
питання вдосконалення

Васильківська І. П......14

Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність захисника
чи представника особи

Гроза І. В......17

Практика Європейського суду з прав людини щодо застосування
спеціальної конфіскації майна

Драган О. В......22

Использование выборочного метода для выявления контрабанды

Дудник Е., Михайленко А.26

Давність у кримінальному праві
(окремі аспекти взаємодії КК і КПК України)

Дудоров О. О.29

Особливості відмежування зайняття гральним бізнесом від шахрайства

Кашкова Н. Е......34

Принципи кримінального права: проблеми визначення

Орловська Н. А.37

НАПРЯМ 2. ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ:

ВІДПОВІДІ НА КРИМІНАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Профілактика злочинів серед неповнолітніх (регіональний аспект)

Калімбет І. Л.41

Організація досудового провадження злочинів,
пов'язаних із тероризмом

Мілевський М. О......45

НАПРЯМ 3. РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ

КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Оскарження до слідчого судді бездіяльності органів
досудового розслідування чи прокурора

Бялковський Д. А.49

НАПРЯМ 1. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Андрушко А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
і процесу юридичного факультету
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

Науково обґрунтовані шляхи ефективної протидії будь-якому суспільно небезпечному діянню, в т.ч. й захопленню заручників, потребують знання про становлення та розвиток законодавства про відповідальність за вчинення відповідного посягання.

Заручництво як явище відоме з давніх-давен. Тривалий час взяття заручників було засобом тиску на конкретних осіб, вчинялося задля забезпечення виконання міжнародних зобов'язань [2, с. 85, 124, 138, 151, 279; 3, с. 180]. Особливо часто в заручники брали дітей або близьких правителя, з яким укладався договір, нерідко практикувалося утримання в заручниках іноземних послів (переважно від залежних або напівзалежних держав) [2, с. 124]. Так було уже в Стародавньому Єгипті, де високопоставлені заручники служили запорукою вірності васальних царств [3, с. 180]. В Стародавньому Римі взяття заручників використовувалося в якості одного з методів здійснення контролю над віддаленими провінціями імперії, а заручниками були корінні жителі (як правило, імениті) цих територій [6, с. 103, 104]. Взяття заручників практикувалося і в епоху Середніх віків та в Новий час. Наприклад, Жан Орлеанський, герцог Ангумемський, виданий англійцям у 1412 р., залишався їх заручником 33 роки [3, с. 180]. При підписанні Мадридського миру 1526 р. король Франції Франциск I віддав імператору Священної Римської імперії Карлу V Габсбургу у заставу двох своїх синів, котрі мали бути гарантією виконання ним умов договору [4]. Зрозуміло, що наведені приклади взяття особи в якості заручника не розглядалися як кримінально карані; більше того, для своєї епохи явище заручництва було невід'ємною складовою тогочасної державної політики. Відзначимо, що з добровільними заручниками нері-

дко поводитись як з гостями, вони вели спосіб життя, що був максимально подібним до того, який вони вели на батьківщині (іноді навіть користувались достатньо широкою свободою пересування), відповідно до свого становища у суспільстві. Крім того, заручники могли не турбуватись за своє життя, оскільки, відповідно до лицарського кодексу поведінки, передання заручника вже слугувало достатньою гарантією дотримання договору [3, с. 181]. Із середини XVII ст. на зміну обміну заручниками як форми забезпечення виконання міжнародних зобов'язань приходить ратифікація договору суверенною владою [2, с. 279]. Гарантії міжнародних зобов'язань посередництвом взяття заручників зберігались аж до підписання Аахенського миру 1748 р. [4] (за іншими даними – до Французької революції 1789 р. [3, с. 177]). У цю епоху переможені держави в якості гарантії дотримання договору надають не високопоставлених осіб, а території, котрі, таким чином, стають «заручниками». Так, для прикладу, Франкфуртський договір від 10 травня 1871 р. передбачав тимчасову окупацію пруськими військами ряду департаментів на півночі Франції до виплати останньою контрибуції. Місцеві жителі при цьому вважалися і самі вважали себе заручниками, відданими на милість окупанта [3, с. 181].

Окрема сторінка заручництва як явища – захоплення заручників під час воєнних дій. Як відзначають І. Геррман та Д. Пальмієрі, взяття таких заручників типове для тотальних воєн, коли людей захоплюють без розбору і без жалю, аби використати їх як живий засіб тиску, покликаний забезпечити воєнну перевагу [3, с. 177]. В матеріальному відношенні умови тримання заручників принципово не відрізняються від полону, а їхньому життю, на відміну від добровільних заручників, загрожує реальна небезпека. Однак, на відміну від військовополонених, невільні заручники, яких частіше беруть з числа цивільного населення, слугують стратегічній цілі – змусити противника піти на певні поступки або ж отримати від нього викуп за «живий товар» [3, с. 183-184]. Згідно із сучасним міжнародним правом (за Женевськими конвенціями 1949 р.), якщо захоплення заручників вчиняється в період воєнних дій або збройного конфлікту, вчинене вважається воєнним злочином. Одним із перших документів, в яких йшлося про заборону захоплення або тримання заручників під час воєн, був укладений у 1748 р. Аахенський договір [5], котрий поклав край війні за австрійську спадщину.

Явище насильницького захоплення заручників протягом тривалого часу (з античних часів і аж до новітнього часу) було тісно пов'язане з історією піратства. Бранців, зокрема із знатного роду, пірати захоплювали задля отримання викупу або обміну полоненими [6, с. 103].

Із середини XX ст. захоплення заручників як спосіб діяльності терористичних груп та організацій отримало досить широке поширення, осо-

бливо у Західній Європі та США. Найвідомішими прикладами захоплення заручників були, зокрема, захоплення олімпійської команди Ізраїлю в Мюнхені у 1972 р., захоплення делегатів засідання країн-членів ОПЕК у Відні в 1975 р., захоплення пасажирів літака компанії «Air France» у 1976 р., захоплення заручників в американському посольстві в Тегерані у 1979 р., захоплення чеченськими бойовиками заручників у Москві в театрі на Дубровці в 2002 р., захоплення чеченцями школи в Беслані у 2004 р. Це ті приклади захоплення заручників, які викликали найбільший суспільний резонанс і багато в чому сформували розуміння цього злочину як терористичного. Утім, в реальному житті частіше трапляються випадки вчинення даного діяння, які характеризуються менш тяжкими формами прояву.

Спершу захоплення заручників трактувалося як конкретна форма прояву тероризму, однак із часом, у зв'язку із зростанням кількості цих злочинів та накопиченням міжнародного досвіду боротьби з ними, міжнародне співтовариство почало надавати їм статус самостійних злочинів [7, с. 73]. Протягом 60–70-х рр. XX ст. було прийнято низку міжнародно-правових актів, які склали систему норм, спрямованих на протидію захопленням заручників. Серед таких актів: Токійська конвенція про порушення та деякі інші дії, вчинені на борту повітряного судна (1963 р.), Гаазька конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.), Монреальська конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971 р.), Нью-Йоркська міжнародна конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів (1973 р.). Врешті, 17 грудня 1979 р. Генеральна Асамблея ООН резолюцією 34/146 прийняла Міжнародну конвенцію про боротьбу із захопленням заручників. Відповідно до ч. 1 ст. 1 цієї конвенції, будь-яка особа, яка захоплює або утримує іншу особу й погрожує вбити, завдати пошкодження або продовжувати утримувати іншу особу (заручника) для того, щоб примусити третю сторону, а саме: державу, міжнародну міжурядову організацію, будь-яку фізичну, юридичну особу або групу осіб, – здійснити чи утриматись від здійснення будь-якого акту як прямої, так і опосередкованої умови для звільнення заручника, вчиняє, відповідно до змісту цієї Конвенції, злочин захоплення заручників.

У публікаціях, присвячених вивченню історії розвитку норм про відповідальність за захоплення заручників, іноді наголошується на тому, що кримінально-правовими засобами вказаним діянням законодавець почав протидіяти зовсім нещодавно – після прийняття 17 грудня 1979 р. Генеральною асамблеєю ООН Міжнародної конвенції про боротьбу із захопленням заручників [5]. Однак це не зовсім так. Першу згадку про кримінальну відповідальність за насильницьке захоплення заручників нам вда-

лося відшукати в Статуті миру, виданому 1235 року в Майнці імператором Священної Римської імперії Фрідріхом II Штауфеном. Професор Гарвардського університету Гарольд Дж. Берман відзначає, що цей статут мав дуже велике значення для розвитку права різних князівств та інших територій в рамках імперії, а також для розвитку міського права [1, с. 468]. Норми статуту були спрямовані проти самосуду та насильства, підкреслювали значення суду для забезпечення порядку в суспільстві [1, с. 470]. Зокрема, стаття 14 Майнцького статуту вказувала, що ніхто не має права брати будь-кого в якості заручника без дозволу суду і що кожен, хто вчинив це діяння, повинен каратися як грабіжник [1, с. 469].

У вітчизняному кримінальному законодавстві відповідальність за захоплення заручників вперше була передбачена у 1987 р., після того, як Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про боротьбу із захопленням заручників. Указом Президії Верховної Ради УРСР від 31 липня 1987 р. Кримінальний кодекс (далі – КК) 1960 р. був доповнений ст. 123-1 «Захоплення заложників». Вказана стаття фактично передбачала два окремих різновиди цього злочину: за наявності «міжнародного елемента» (ч. 1 і 2) та за відсутності такого «елемента» (ч. 4 і 5). Диспозиції відповідних норм мали свої особливості.

У КК УРСР 1960 р. стаття про кримінальну відповідальність за захоплення заручників («заложників») містилася в главі III Особливої частини «Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи». Тим самим тодішній законодавець відніс розглядуване діяння до кола посягань на особисті права та свободи конкретної людини. Відповідальність за захоплення заручників передбачена і чинним КК України, прийнятим 5 квітня 2001 р. Стаття 147 міститься в розділі III його Особливої частини, який об'єднує злочинні посягання проти волі, честі та гідності особи. Разом з тим, редакція відповідної статті у чинному КК зазнала суттєвих змін. Зокрема, не розрізняється вчинення цього злочину за наявності «міжнародного елемента» та за відсутності такого «елемента», по-іншому окреслено коло адресатів, яких стосується вимога вчинити будь-яку дію чи утриматися від її вчинення як умови звільнення заручника, по-іншому сформульовано перелік обставин, які обтяжують відповідальність за вчинення даного посягання.

Таким чином, упродовж століть явище заручництва зазнало серйозної трансформації: від добровільного взяття заручників як засобу забезпечення виконання міжнародних зобов'язань до насильницького захоплення заручників з метою спонукання третьої сторони до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника. Захоплення заручників на сьогодні слід розглядати і як воєнний злочин, і як злочин міжнародного характеру, і як злочин за національним кримінальним правом.

Література:

1. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования / Г.Дж. Берман. – 2-е изд. – М.: Изд-во МГУ: Издательская группа ИНФРА-М, 1998. – 624 с.
2. Буткевич О.В. Історія міжнародного права: підручник / О.В. Буткевич. – К.: Вид. Ліра-К, 2016. – 412 с.
3. Геррман И. Заложники: извечная проблема / Ирен Геррман, Даниэль Пальмиери // Международный журнал Красного Креста. – 2005. – Том 87. Номер 857. – С. 177-190.
4. Глебов И.Н. Международное право: учебник для вузов / И.Н. Глебов. – М.: Дрофа, 2006. – 368 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://adhdportal.com/book_4110_chapter_4_II_ISTORIJA_MEZHHDUNARODNOGO_PRAVA.html.
5. Отаров А.А. История развития норм о захвате заложника в отечественной и зарубежной правоприменительной практике / А.А. Отаров // Теория и практика общественного развития. – 2006. – № 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2006/1/otarov.pdf.
6. Павлик М.Ю. Возникновение и развитие российского уголовного законодательства об ответственности за захват заложника / М.Ю. Павлик // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2006. – № 1 (29). – С. 102-107.
7. Павлик М.Ю. Террористический акт, захват заложника, бандитизм: вопросы теории и практики / М.Ю. Павлик. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2011. – 372 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, ПРОЦЕСУ, КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Одеса, 15–16 грудня 2017 р.

Підписано до друку 19.12.2017. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,28. Тираж 150. Замовлення № 1217-590.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 39 95 80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.